

Fred Kistenkas

DIDAM

foto Google

De Didam-zaak speelde rondom het voormalige Raadhuis. Direct en ondershands doorverkopen mag in beginsel niet meer.

Wat hebben stikstof, toelagenaffaire, spaartaks en Urgenda met elkaar gemeen? Het zijn allemaal uitspraken van de rechterlijke macht, die eindelijk eens wat kritischer is geworden op het overheidsbestuur. Dat was wel nodig, want de rechterlijke macht is in ons staatsbestel een tegenmacht en geen applausmachine voor de uitvoerende macht. Machtenscheiding is immers de hoofdpijler van de democratische rechtsstaat. De laatste decennia leek het er echter op dat de rechter die uitvoerende macht, het overheidsbestuur dus, amper nog kritisch aanpakte. Steeds vaker verloor je als burger, daar waar je vroeger gewoon won. Zo'n veertig jaar geleden gingen gemeenteambtenaren nog wel eens bijna huilend weg na een schrobbering bij de Raad van State. Rechtsbescherming van de burger tegen de overheid betekende toen nog een zeer kritische en strenge houding van de rechter. In die beginjaren tachtig werd ik als pas afgestuurd broekie aangenomen op een juridisch volstrekt niet onderlegde gemeentesecretarie, juist om weer eens wat zaakjes te winnen. Ik was de enige jurist, had juist geleerd dat de rechter er was voor de burger en niet voor de gemeente, en had dus geen enkele moeite met een schrobbering: leve de beginselen van behoorlijk bestuur en leve de rechtsstaat! Ik weet nog dat die domme gemeenteambtenaren daar niks van begrepen. Naar Den Haag gaan om een geschil rond een dakkapel of kapvergunning en daar hard aangepakt worden: hoe kon ik dat nou leuk vinden...

Na een jaartje ben ik naar de vakgroep Staatsrecht van de UvA overgestapt, juist om weer op een hoger niveau met die rechtsstaat met zijn machtenscheiding bezig te zijn. Maar juist die rechtsstaat werd met de opkomst van het management-denken steeds minder belangrijk. Tot de befaamde stikstofuitspraak dus; die wordt algemeen in juristenkring gezien als een eerste kentering en herwaardering van de rechtsstaat. En de oorzaak van de stikstofcrisis is gewoon onze eigen Natura 2000-habitattoets: best wel een grote eer voor ons groene vakgebied...

Voorlopig de laatste in dat opzienbarende rijtje van stikstof, toelagen, spaartaks en Urgenda is de Didam-zaak van 26 november 2021 die onderhandse aanbesteding door gemeenten inperkt.¹ Als de overheid grond wil verkopen gelden er extra eisen voor gelijke mededinging. Iedereen moet gelijke verwervingskansen hebben en dus gelijkelijk kunnen bieden. Voor de overheid gelden immers extra eisen zoals de beginselen van behoorlijk bestuur waaronder het gelijkheidsbeginsel. Dat klinkt mooi voor ons burgers, maar wat nou als je als overheid je grond juist aan een natuurinclusieve boer, een ecologisch landgoed of een provinciaal landschap wil verkopen; mag dat dan niet meer gericht en onderhands?

De rijksoverheid bezit bijvoorbeeld opmerkelijk veel gronden in Flevoland; ook nabij natuur- en bosgebieden. Stel nou dat je een natuurgebied wilt uitbreiden en als Rijksvastgoedbedrijf niet wilt verkopen aan een datacenter van Meta, een zoveelste distributiecentrum of een intensief landbouwbedrijf. Direct en ondershands doorverkopen aan bijvoorbeeld Flevolandschap of Natuurmonumenten mag in beginsel niet meer. De Didam-uitspraak biedt evenwel ook een ontsnappingsclausule: ondershands mag niet, tenzij 'bij voorbaat vaststaat of redelijkerwijs mag worden aangenomen dat op grond van objectieve, toetsbare en redelijke criteria slechts een enkele serieuze gegadigde in aanmerking komt voor de aankoop'.

Het lijkt wel of de rechters tijdens het 'raadkameren' (zo heet het overleg achter gesloten deuren van de rechtszaal) aan dit soort gronduitgiftes in het buitengebied hebben gedacht. Toegegeven, het is nu nog een rijkelijk vage *escape*, dus daar is ook weer nieuwe jurisprudentie bij nodig, maar zo kan zo'n strengere uitspraak voor de overheid toch ook nog weer goed uitpakken voor natuur. Toch mooi voor ons als beroepsgroep dat juist deze twee groene uitspraken, over stikstof en grondverkoop, aan de basis liggen van hernieuwde belangstelling voor de democratische rechtsstaat.

fred.kistenkas@wur.nl

¹ Hoge Raad 26 november 2021 (Verkoop onroerend goed in Didam door gemeente Montferland): <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inzien?document?id=ECLI:NL:HR:2021:1778>